

MEI 2001
NUMMER 5

In dit nummer

- **Scenario's voor de toekomst van de Nederlandse natuur**
- **Landbouw in beweging: interview met Jan Blom en Joke Luttkik**
- **Evaluatie van Natuurplanbureau positief**
- **Hoe gaat het met de natuur?**

Nieuws van het Natuurplanbureau

is een gezamenlijke uitgave van de planbureaupartners: RIVM, WUR, RIKZ en RIZA. De Nieuwsbrief is bedoeld voor planbureau medewerkers en/of geïnteresseerden in planbureauwerk binnen de partnerinstellingen.

Redactie: Bram ten Cate,
programmasecretaris NPB-DLO
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 44 82
E-mail b.tencate@alterra.wageningen-ur.nl

Internet: www.natuurplanbureau.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres.

Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

**Nummer 6 van de Nieuwsbrief
verschijnt medio juli 2001**

Nieuws van het Natuurplanbureau

Scenario's voor de toekomst van de Nederlandse natuur

José Hesselink

Er zijn geen paranormale gaven nodig om mogelijke toekomstige ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving en de consequenties daarvan voor de natuur te schetsen. Het is voldoende om workshops te organiseren met kenners van het natuurbeleid in Nederland, en ze hun gedachten over de toekomst van de Nederlandse natuur te laten spuien. Via een vertaalslag van kwalitatief naar kwantitatief met modelberekeningen en expert beoordelingen kunnen de gevolgen van toekomstige ontwikkelingen voor natuur en landschap worden beoordeeld.

Voor de Natuurverkenning 2 volgen we een dergelijke weg met als eerste uitkomst vier omgevingsscenario's. De ontwikkeling van natuur en landschap zal beschreven worden als resultaat van deze omgevingsscenario's. Daarbij wordt ervan uitgegaan dat het (natuur-)beleid voor de komende 10-15 jaar in grote lijnen vaststaat. De nota *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* vormt hierbij het uitgangspunt. Voor de periode daarna zal het beleid zich ontwikkelen in de geest van het scenario. De economische en demografische kenmerken zijn overgenomen van bestaande scenario's

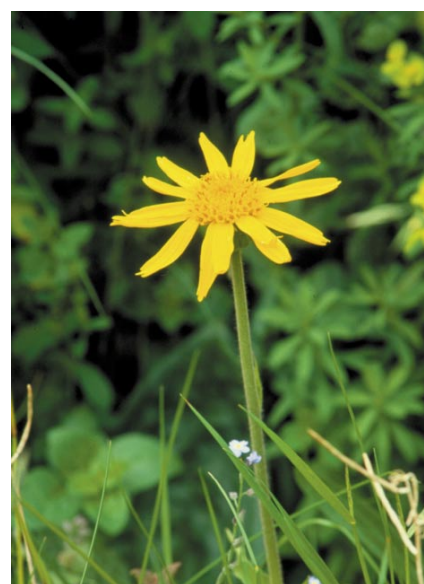
Agenda

12 juni:2001 Instrumenten voor interactieve beleidsadviesing Natuur- en Milieuplanbureau-functie.

Tijd: 13.30-16.30 uur bij Alterra, Wageningen

26 juni 2001 Pijlers onder Planbureau-producten; programmering voor het onderbouwend onderzoek. Tijd: 8.45 -14.00 uur (incl lunch), bij Alterra, Wageningen

van het Centraal Planbureau. Issues die verder aan de orde komen zijn: de grondmarkt, verstedelijkingspatronen en woonwensen, landbouwareaal en milieudruk, waterstrategie, bestuurlijke arrangementen, recreatie, natuurbeelden en draagvlak voor natuur, mobiliteit en infrastructuur.

Als uitgangspunten voor de verschillende ontwikkelingen hebben we gekozen voor een indeling naar mate van globalisering resp. regionalisering, en naar mate van individualisering resp. samenwerking. Zo zijn vier beelden van Nederland anno 2030 ontstaan (zie figuur op pag. 2), die verschillend zijn voor elk van de bovengenoemde onderwerpen. Vervolgens zal bij elk van de beelden de resulterende natuur- en landschapskwaliteit op de kaart worden gezet.

Aan de hand van de uitkomsten gaan we tijdens een laatste workshop, die in september of oktober zal plaatsvinden, kijken onder welke omstandigheden de streefbeeldens uit *Natuur voor mensen, mensen voor natuur* gehaald worden, dan wel onder druk komen te staan. Dit levert dan aandachtspunten voor het natuurbeleid op de kortere en langere termijn (beleidsopties), die in de verkenning ook belicht zullen worden.

Globalisering

Individuele wereld

Kosmopolitisch, vrijhandel, sterke krimp landbouw-areaal, grootschalig, ruim en gevarieerd (groen) wonen, NGO's en particulier initiatief, ecotoerisme, wilde natuur, technologisch natuurbeeld, vliegtuig

Hype, Manhattan, Landgoederen, Rauwe melk, Adrenalinejagers, BMW cabriolet, The sky is the limit.....

De condor:
vrijheid, avontuur

Individuele
vrijheid, risico,
culturele
divergentie

Samenwerkende wereld

EU, uniform en grootschalig, compact bouwen, groei in waterberging in combinatie met wetlands, melkveehouderij, wildernisnatuurbeeld, veilige recreatie, trein

Paaltjeswandeling, Toyota, Zwitserlevengevoel, Disneynatuur, Wereldpoldermodel.....

Dylan Tauber

De dolfijn:
kudde, zorgzaamheid

Samen sterk,
veiligheid,
culturele
convergentie

Individuele regio

Nieuwe coalities, kleinschalig, nieuwe dorpen, differentiatie in landbouw: van EKO tot high tech, gebiedsgericht beleid, groene omgevings-landschappen, multifunctioneel grondgebruik, nieuwe biotopen, interactief natuurbeeld, motor

Survival, Wolven, My home is my castle .....

De kat: onafhankelijkheid,
gelegenheidscoalities

Samenwerkende regio

Krachtige regionale overheid, kleinschalig, regionale landbouwproductie in gesloten, regionale systemen, functiescheiding, behoud cultuurlandschap, arcadisch natuurbeeld, fiets

Yogaboerderij, Veenweidekaas, Volvo, Cocoonen, Pieterpad, Oost west, thuis best .....

De bever: aaibaarheid,
samenwerking

Regionalisering

In de Natuurverkenning is het uitgangspunt voor de verschillende ontwikkelingen een indeling naar mate van globalisering resp. regionalisering, en naar mate van individualisering resp. samenwerking. Hieruit zijn vier beelden van Nederland anno 2030 ontstaan

Landbouw in beweging: interview met Jan Blom en Joke Luttk

Florence van den Bosch

Landbouw wordt een interessant thema in de Natuurverkenningen. In een gesprek met Jan Blom en Joke Luttk wordt een voorzet gegeven voor dit thema. Joke Luttk (Alterra, en gedetacheerd bij het Natuurplanbureau) is trekker van het hoofdstuk waarin landbouw een plaats krijgt. Jan Blom is adjunct-directeur van het Landbouw Economisch Instituut (LEI) en sparring partner van de hoofdverantwoordelijke voor de landbouwparagraaf, LEI-onderzoeker Carel van der Hamsvoort.

Op de vraag waarom landbouw als onderwerp wordt opgenomen in verkenningen voor de natuur, heeft Jan een helder antwoord. 70% van het land in Nederland is in gebruik voor de landbouw. Die landbouw zit op dit moment in een enorme ontwikkelingsdynamiek als gevolg van internationale ontwikkelingen. Het belang van deze ontwikkelingen, en van de noodzaak voor Nederland om zorgvuldige keuzes te maken, is daarmee wel duidelijk.

Met dagverse melk wordt niet veel geld verdiend. Het zit hem meer in de toetjes en die kunnen wel over grote afstanden

Volgens Jan is de Europese uitbreiding erg belangrijk: "De landen die erbij komen zitten op een heel ander - een veel lager - prijsniveau, daar zit iets van 45% van de landbouwgrond binnen de Europese Unie en daar zit dus een geweldig potentieel." De landbouwprizen binnen de Europese Unie zullen aan dit niveau worden aangepast. In de Natuurverkenningen wordt een scenario uitgewerkt dat aansluit bij deze trend. Joke noemt dit scenario, waarin de landbouwproductie verhuist naar dat deel van de wereld waar de kosten het laagst zijn, het Jacob Kol-scenario. Hierin verdwijnt de landbouw uit Nederland "of nog erger", aldus Jan: "een deel van de landbouw blijft over, die ten koste van alles tegen lage prijzen gaat produceren."

De uitbreiding is echter niet de enige kracht die van invloed is op de toekomst van de landbouw in Nederland. Joke noemt een paar andere. De

verstedelijking bijvoorbeeld; de druk op de ruimte vanuit allerlei stedelijke functies. Maar ook zaken die kunnen meehelpen aan een toekomst voor landbouw in Nederland: krachten aan de consumentenkant, nieuwe vormen van landbouwproductie die in gang gezet kunnen worden vanuit de boerenbedrijven zelf, milieu- en technologische ontwikkelingen, de behoefte aan voedselkwaliteit en voedselzekerheid. Joke over die laatste: "Het is ook een geruststellende gedachte dat hier om ons heen allerlei voedsel wordt verbouwd: waar zijn we zonder ons voedsel?" Toch zet ze een kanttekening bij die druk vanuit de consument. Joke: "als je bedenkt dat maar 3% van de mensen biologische producten koopt, dan kun je wat vraagtekens plaatsen bij die *consumer concerns*. Maar je kunt ook denken: degenen die zich nu grote zorgen maken, dat zijn de voorlopers."

Je ziet gewoon dat die melkveehouders een heel andere band hebben met hun dieren. En dat grijpt ongelooflijk diep in.

De MKZ-crisis vervult volgens Jan in die zin een positieve rol, dat het de ontvankelijkheid voor een discussie over de toekomst van de landbouw in Nederland vergroot. Afgezien daarvan is het een vreselijke, en ook onnodige ramp: "Als de Europese Unie een beleid zou hebben van het onderling accepteren van gevaccineerd vlees, dan denk ik dat onze problemen met de externe markt van beperkte omvang zou zijn. En je kunt je afvragen of de kosten van een uitbraak inderdaad wel opwegen tegen dat beetje wat je verdient met de export."

Beiden zijn het er over eens dat landbouw een toekomst moet hebben in Nederland. Jan: "we moeten weer terug naar, zoals dat heet, de *license to produce*, want het gaat om de vraag welke landbouw in Nederland levensvatbaar is. Daar speelt de economie ook een rol in, maar zeker niet de enige rol. Naast het feit dat de

landbouw een hoeveelheid producten levert die via de markt gaan, zit er ook een dienstverlenende functie aan vast: het in stand houden van een aantrekkelijk groen landschap. Wat je de afgelopen 20 jaar hebt gezien, is dat landbouw en natuur vaak tegenover elkaar hebben gestaan. Het zou heel goed zijn als we nu een slag maken waarbij landbouw en natuur zien dat ze elkaar nodig hebben om tot een vitaal beheer van groene ruimte te komen." Daarbij gaat het ook om het vóórkomen van genen in de natuur en de rol van de landbouw daarin: "er wordt nu heel eenzijdig gefokt, zogenaamd allemaal met economische motieven, maar het is niet zo goed gesteld met de gezondheid van onze koeien op het ogenblik."

Om tot een levensvatbare landbouw te komen zijn er dus grote veranderingen nodig. Andere randvoorwaarden. De overheid moet daarbij de

uitkomst bepalen van de ontwikkelingen in de groene ruimte - moet de kaders stellen - maar mag geen voorwaarden stellen aan het proces. Jan: "Op dit moment wordt er heel vaak Europees en Haags gedacht; wij bedenken het en jullie voeren het uit. Dat kun je wel vergeten; het wordt nu in de regio bedacht, en Den Haag en Brussel kunnen de kaders aandragen. De overheid heeft hier een wezenlijk andere rol in dan ze vroeger gehad heeft. De overheid moet minstens zo veel veranderen als de boeren zelf."

Wil je kaders kunnen bieden, dan moeten de doelen helder zijn. Jan: "Als je met dit soort grote veranderingen zit, dan moet je niet beginnen met de vraag van wat haalbaar is, maar dan moet je beginnen met de vraag van wat je wil. Als helemaal helder is wat je

precies wilt, dan kun je kijken hoe je dat, binnen economische randvoorwaarden, zo efficiënt mogelijk doet."

Het is een mijnenveld

Beiden stellen dat de randvoorwaarden afhankelijk zijn van welke vormen van grondgebruik er in een gebied samengaan. Op regionaal niveau proberen mensen gezamenlijk te bepalen wat voor zo'n gebied een optimale invulling is, "niet alleen vanuit een economisch, ook vanuit een ecologisch gezichtspunt." Daar is een hoop creativiteit en flexibiliteit voor nodig. Joke: "Het kan best zijn dat zich uiteindelijk bepaalde dingen gaan institutionaliseren: dat bepaalde gewoontes of nieuwe regelingen gemeengoed worden." Jan: "We moeten creatief zijn in het vinden van

nieuwe instituties. Deze moeten voldoende zekerheid bieden aan ondernemers; die moeten in een redelijk stabiele omgeving kunnen opereren."

En daar zit dan ook de spanning, erkennen de twee respondenten. Leg je het initiatief voor het realiseren van de gewenste groene ruimte bij de streek, dan is de kans groot dat andere belangen de overhand krijgen. Dat probleem speelt al bij de Vijfde Nota. De verantwoordelijkheid wordt naar de regio's verschoven. Daarbij worden wel kaders aangereikt, maar ook die kaders zijn meer ingestoken vanuit andere belangen dan vanuit het natuurbelang. Het meest onvoorspelbare scenario dat in de Natuurverkenningen wordt uitgewerkt, is dan ook het scenario waarin verondersteld wordt dat het initiatief vanuit de

regio moet komen.

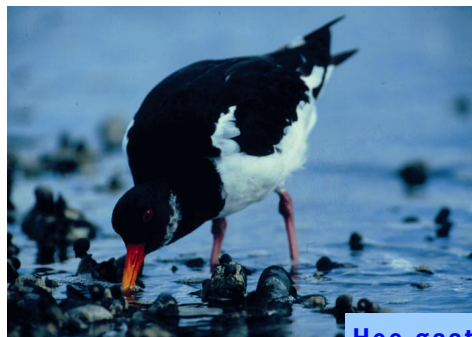
Beiden vinden het essentieel dat men zich in Nederland de komende decennia met dit onderwerp bezig houdt, "want je kunt de landbouw niet van vandaag op morgen overhoop halen en herinrichten: we groeien ergens naartoe en die groeirichting moet goed zijn." En daarin kan de Natuurverkenningen een rol spelen: het aanzwengelen van de discussie. Jan: "Het gaat om de *mental map*. Dat er een soort bewustzijn bij beleidsmakers maar ook bij een wat breder publiek ontstaat van: we moeten hier actief mee aan de slag, want als we dat niet doen, dan zullen we over 20 jaar niets meer over hebben."

Evaluatie van Natuurplanbureau positief

Leon Braat

Het Natuurplanbureau heeft de afgelopen jaren goed gepresteerd onder niet altijd goede omstandigheden. Dit blijkt uit een evaluatie van Advies- en Ingenieursbureau DHV in opdracht van het ministerie van LNV. De evaluatie bevat complimenten voor de Natuurbalans die steeds weer op tijd met beleidsmatig relevante boodschappen kwam. Commentaar is er op het graadmeter-bouwwerk dat nog steeds niet af is.

DHV heeft de evaluatie van de Natuurplanbureau functie uitgevoerd in het najaar van 2000. Medewerkers van het NPB, klanten en opdracht-

gevers zijn ondervraagd. Daarnaast zijn twee conferenties gehouden. Op basis hiervan is een rapportage opgesteld die in februari 2001 bij LNV is ingeleverd. Na nog enkele redactionele slagen komt het rapport binnenkort beschikbaar. Inmiddels heeft het NPB op het concept gereageerd en heeft LNV een beleidsreactie gemaakt.

DHV doet diverse aanbevelingen om de functie van het NPB verder te ontwikkelen en te verbeteren.

Dit betekent dat LNV onder andere de manier van aansturing gaat veranderen, en dat het NPB de sturing op het onderbouwend

onderzoek gaat verbeteren. Voor het MAP Natuur 2002-2005 wordt dit reeds vorm gegeven. Over enkele jaren worden de nieuwe initiatieven beoordeeld. De initiatieven worden binnenkort uitgebreid gecommuniceerd, onder meer via de Nieuwsbrief.

Hoe gaat het met de natuur?

Het Natuurplanbureau heeft kort geleden een brochure uitgebracht over natuurgraadmeters. De brochure *Hoe gaat het met de natuur?* beschrijft de ontwikkelingen vanuit de optiek van het natuurbehoud.

Het idee is om ook graadmeters te maken voor andere ontwikkelingen in de groene ruimte: landschapsindentiteit, het gebruik van natuur en landschap, omgevingsfactoren en sociaal maatschappelijke aspecten.

De brochure is gebaseerd op het rapport *Natuurgraadmeters voor de behoudoptiek*. In het rapport verantwoorden de wetenschappers de keuze voor de drie graadmeters en de berekeningsgrondslagen. Het rapport (RIVM rapport 408657005) is in te zien en te bestellen via www.rivm.nl of via RIVM Bureau Rapporten Beheer, Postbus 1, 3720 BA Bilthoven, Fax (030) 274 44 04, E-mail rivm.reports@rivm.nl.

Exemplaren van de brochure *Hoe gaat het met de natuur?* zijn verkrijgbaar bij het secretariaat van het Natuurplanbureau (Alterra-oost, kamer 1.422; tel 0317 - 47 78 45)